

Maria Jokinen

LAPSEN OIKEUS SUKUPUOLEN VAHVISTAMISEEN

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Maria Jokinen: Lapsen oikeus sukupuolen vahvistamiseen
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Filosofian kandidaattiohjelma
Toukokuu 2023

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella lapsia ja sukupuolen vahvistamista. Sukupuolen vahvistaminen tarkoittaa, että juridinen sukupuoli eli väestötietojärjestelmässä oleva merkintä henkilön sukupuolesta korjataan vastaamaan henkilön sukupuoli-identiteettiä. Suomessa tuli maaliskuussa 2023 voimaan laki, jonka mukaan sukupuolen vahvistaminen tapahtuu henkilön omalla hakemuksella. Suomessa sukupuoliensa voi vahvistaa täysi-ikäinen henkilö. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella, millaiseen asemaan vaatimus täysi-ikäisyydestä asettaa transsukupuoliset lapset. Lisäksi tarkoituksena oli arvioida, onko täysi-ikäisyyden vaatiminen perusteltua.

Tutkimuksessa sukupuoli-identiteetti ymmärretään henkilön sisäisenä karttana, jonka avulla hän hahmottaa omaa toimintaansa. Kartta on henkilön ymmärrys siitä, mitä stereotyyppioita hänen sukupuoli-identiteettiään vastaavaan sukupuoliluokkaan kuuluu. Sukupuoliluokilla tarkoitetaan sukupuoliin liittyvien sosiaalisten käytäntöjen muodostamia ryhmiä. Henkilön kohteleva sukupuoli-identiteetistä poikkeavassa sukupuoliluokassa nähdään henkilölle haitallisena. Tutkimuksessa tarkastellaan kaiken ikäisten lasten sukupuolen vahvistamista, sillä kirjallisuuden perusteella sukupuoli-identiteetin kehitys alkaa jo pienellä lapsella. Lapsen sukupuolen vahvistamista tarkastellaan lapsen oikeuksien yleissopimuksen kolmannen ja kahdennentoista artiklan avulla. Lapsen sukupuolen vahvistamista koskevassa päätöksenteossa tärkeitä kriteerejä ovat artikloiden perusteella lapsen etu ja kuuleminen. Tutkimuksessa lapsen eduksi määritellään lapsen hyvinvointia edistävät toimet.

Tutkimus esittää, että lapsen kohtelu hänen sukupuoli-identiteettinsä mukaisessa sukupuolella tukee lapsen hyvinvointia. Sukupuolen vahvistaminen osana sukupuoli-identiteetin tunnustamista näyttäytyy keinona lisätä transsukupuolisten lasten hyvinvointia. Tutkimus ehdottaa myös, että laki, joka mahdollistaa lapsen sukupuolen vahvistamisen, voi vähentää transsukupuolisten lasten kohtaamaa syrjintää. Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että lapsen mahdollisuus vahvistaa sukupuoliensa on lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaista.

Avainsanat: Sukupuolen vahvistaminen, transsukupuolisuus, lapsen oikeudet, itsemääräämisoikeus, sukupuoli, sukupuoli-identiteetti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
2. Juridinen sukupuoli.....	5
3. Lapsi ja sukupuolen kehitys	7
4. Yleissopimus lapsen oikeuksista ja lapsen sukupuolen vahvistaminen.....	9
4.1. Lapsen oikeus tulla kuulluksi.....	9
4.2. Lapsen etu.....	11
5. Sukupuolen vahvistaminen ja lapsen hyvinvointi	14
6. Lapsi ja autonomian tukeminen.....	16
7. Lopuksi	19
8. Lähteet	21

1. Johdanto

Suomessa on lakimuutoksen seurauksena siirrytty käytäntöön, jossa henkilön juridinen sukupuoli on mahdollista vahvistaa hakemuksella toiseksi kuin se on syntymässä määritelty. Tämän työn tarkoituksena on tarkastella kriittisesti lakia sukupuolen vahvistamisesta (2023) ja osoittaa, että sukupuolen vahvistamiseen vaadittava täysi-ikäisyys on ristiriidassa lapsen edun kanssa, eikä noudata lapsen oikeutta tulla kuulluksi. Lisäksi tarkastelen, miten lapsen sukupuolen vahvistamisen salliminen voisi vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen ja hyvinvointiin sekä esittelen tavan, jolla lapsen sukupuoli-identiteetin tunnustaminen voitaisiin toteuttaa.

Tarkoitin työssäni lapsilla kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. Määritelmä perustuu yleissopimukseen lapsen oikeuksista (1989, §1). Alle 18-vuotiaat ovat kehitykseltään hyvin eri vaiheissa olevia ihmisiä. Vauvat ja pienet lapset ovat toimintakyvyiltään rajoittuneempia kuin lähes 18-vuotiaat nuoret. Tämän vuoksi lapset ovat hyvin moninainen ihmisryhmä työssä tarkasteltavan päätöksentekokyvyn osalta. En tee iällistä erottelua nuoren ja pienen lapsen välillä, sillä lapsen kehitys on yksilöllistä. Pyrin kuitenkin ilmaisemaan eri ikäryhmien välisiä eroja selkeästi, kun se on tarpeellista.

Työssä käytetään termejä cis- ja transsukupuolinen kuvaamaan henkilön sukupuoli-identiteettiä suhteessa hänelle syntymässä määriteltyyn sukupuoleen. Cissukupuolisella tarkoitetaan henkilöä, jonka sukupuoli-identiteetti vastaa henkilölle syntymässä määriteltyä sukupuolta. Transsukupuolisella taas tarkoitetaan henkilöä, jonka sukupuoli-identiteetti ei vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta. Sanoja cis ja trans käytetään myös etuliitteinä kuvailemaan henkilöä. Esimerkiksi translapsella viitataan lapseen, joka on transsukupuolinen. Sosiaalisella transitiolla (tässä työssä myös transitio) tarkoitetaan henkilön siirtymää elämään sukupuoli-identiteetin mukaisessa sosiaalisessa roolissa. (Ks. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, ei pvm.)

Työssä keskitytään tarkastelemaan tämänhetkisen lain mukaista kaksijakoista juridista sukupuolta. Suomessa juridiseksi sukupuoleksi voidaan merkitä mies tai nainen. Esimerkiksi Kanadassa, Nepalissa ja Australiassa on käytössä lisäksi kolmas sukupuolimerkintä. Kolmas sukupuolimerkintä mahdollistaa muunsukupuolisuuden juridisen tunnustamisen. Työn rajauksen seurauksena muunsukupuolisten lasten sukupuolen tunnustamista ei käsitellä. Nähdäkseni muunsukupuolisten lasten kohdalla voidaan kuitenkin ainakin osittain hyödyntää tässä työssä käytettyjä argumentteja.

Käsittelen ensimmäiseksi juridista sukupuolta sekä sovitan työssä käytettävän teorian sukupuoli-identiteetistä siihen. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan lapsen sukupuoli-identiteetin kehitystä. Lapsen sukupuoli-identiteetin kehityksen käsittelyn jälkeen tarkastelen kahta aiheeseen liittyvää lapsen oikeutta. Lapsen oikeuksien tarkastelun jälkeen esittelen lapsen sukupuolta koskevan itsemääräämisen kunnioittamisen hyötyjä. Lopuksi käsittelen autonomian toteutumista suhteessa lapsen huoltajaan.

2. Juridinen sukupuoli

Juridinen sukupuoli on Suomessa väestötietojärjestelmään merkittävä tieto henkilöstä. Se määritellään henkilön syntymän jälkeen ja se on mahdollista sukupuolen vahvistamista koskevan lain (295/2023) perusteella muuttaa henkilön omalla hakemuksella. Tarkastelulle oleellista on seuraava lain ensimmäinen pykälä.

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi toiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluissa annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän:

- 1) esittää selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen;
- 2) on täysi-ikäinen; ja
- 3) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa. (Laki sukupuolen vahvistamisesta 295/2023, §1.)

Laki sukupuolen vahvistamisesta (295/2023) mahdollistaa valtion taholta henkilön sukupuoli-identiteetin tunnustamisen. Lakiin liittyy kuitenkin rajoitteita. Tällä hetkellä sukupuoleksi on mahdollista vahvistaa vain mies tai nainen, jolloin laki ei tunnusta muunsukupuolisuutta tai muita kaksijakoisuuden ulkopuolisia sukupuoli-identiteettejä. Lisäksi sukupuolen vahvistaminen on mahdollista vain täysi-ikäiselle. Käsittelen tässä työssä erityisesti tätä vaatimusta täysi-ikäisyydestä ja asemaa, johon se asettaa alle 18-vuotiaat transukupuoliset lapset ja nuoret.

Juridisen sukupuolen vahvistaminen henkilön omalla ilmoituksella pohjautuu käsitykseen sukupuolesta henkilön identiteetin osana. Koska sukupuoli on osa identiteettiä, henkilö on itse oman sukupuolensa asiantuntija, eikä sukupuolen määrittely perustu esimerkiksi lääkärin arviointiin. Sukupuolen näkeminen henkilön identiteetin osana ja itse määriteltävänä

ominaisuutena on toimiva näkökulma transsukupuolisuuden tarkasteluun. Kun ihmisen tietoa omasta sukupuolestaan pidetään sukupuolen perustana, kaikki transsukupuoliset ihmiset voidaan tunnustaa kuuluviksi heidän identiteettiään vastaavaan sukupuoleen ja näin vältetään henkilöön kohdistuva, sukupuolen luokittelusta johtuva syrjintä.

Juridisesta sukupuolesta puhuttaessa on tärkeää erottaa termi muista sanan sukupuoli merkityksistä. Juridinen sukupuoli on valtion virallisissa dokumenteissa henkilön sukupuolesta oleva merkintä. Sukupuolesta puhuttaessa voidaan puhua myös esimerkiksi henkilön identiteetistä eli sukupuolen kokemuksesta tai sanan biologisessa mielessä henkilön fyysisistä ominaisuuksista. Näiden merkitysten rinnakkainen käyttö luo sekaannuksia erityisesti transsukupuolisuudesta käydyssä keskustelussa. Pyrin tässä työssä ilmaisemaan selkeästi, missä merkityksissä käytän sanaa väärinymmärrysten ehkäisemiseksi. Esittelen seuraavaksi tarkemmin työn kannalta tärkeää käsitystä sukupuoli-identiteetistä.

Käsite sukupuoli-identiteetti voidaan selittää esimerkiksi Jenkinsin normeihin suhteutuvan analyysin avulla. Jenkinsin analyysi sopii sukupuoli-identiteetin tarkasteluun, sillä se selittää cis- ja transsukupuolisuuden ilmiöinä sekä soveltuu myös muunsukupuolisuuden tarkasteluun. Jenkins erottaa sukupuoli-identiteetin sukupuolesta henkilön sosiaalisena tai biologisena ominaisuutena. Jenkinsin analyysissä sukupuoli jaetaan henkilön sisäiseen identiteettiin ja sukupuoliluokkiin. Sosiaaliset käytännöt asettavat ihmiset tiettyjen hierarkkisten sukupuoliluokkien jäseniksi. Muiden tekemä henkilön sukupuoliluokkaan asettaminen on henkilöstä itsestään riippumatonta. Sukupuoliluokkaan asettaminen tapahtuu muiden toimesta sen perusteella, millaisiksi henkilön biologiset lisääntymismahdollisuudet oletetaan. Sukupuoliluokat muodostuvat monimutkaisista normien järjestelmistä. Jenkinsin mukaan sukupuoli-identiteetti puolestaan on henkilön sisäinen kartta, jonka avulla henkilö vertaa toimintaansa omaksi kokemaansa sukupuoliluokkaan liitettyihin normeihin. Kartan avulla henkilön toiminta hahmottuu hänelle itselleen sukupuoliluokkaan liitettyjen normien mukaisena tai niitä vastustavana. Esimerkiksi henkilö, jolla on naisen identiteetti ja joka elää länsimaisessa yhteiskunnassa vallalla olevien sukupuoliluokkanormien keskellä, ymmärtää sukupuoliluokkaansa kuuluvan normin jalkakarvojen poistamisen. Valitessaan olla poistamatta näitä karvoja, hän sijoittuu sisäisellä kartallaan vastustamaan normia. (Jenkins 2018, 730–731.)

Jako sukupuoli-identiteettiin ja sukupuoliluokkiin selittää yhtäaikaista ihmisen kokemusta omasta sukupuolestaan sekä muiden ihmisten tekemää sukupuolittamista. Sukupuoliluokka,

johon toiset ihmiset asettavat henkilön, ei välttämättä vastaa henkilön omaa identiteettiä. Koska henkilö vertaa toimintaansa identiteettinsä mukaisiin normeihin, identiteetin sosiaalisen tunnustamisen puute johtaa henkilön tarkoitusperien väärinymmärtämiseen (Jenkins 2018, 732). Jenkins (ibid.) käyttää esimerkkinä pukeutumista ja henkilöä, jolla on naisen identiteetti. Eurooppalaisessa yhteiskunnassa henkilö arvioisi naiseksi identifioituvalle normin mukaiseksi käyttää siistiä, tilanteeseen sopivaa mekkoa juhlavassa tilaisuudessa ja pukisi sen vuoksi sellaisen päälleen. Jos muut ihmiset eivät kuitenkaan aseta henkilöä hänen identiteettinsä mukaiseen sukupuoliluokkaan vaan luokittelevat hänet mieheksi, henkilön tarkoitus pukeutua siististi ja normin mukaisesti ei välity muille ja toiminnan tarkoitettun ja muiden vastaanottaman merkityksen välillä on katkos. Jatkuvat tämän kaltaiset väärinymmärrykset ovat Jenkinsin (ibid.) mukaan vakavaa sosiaalisen auktoriteetin kyseenalaistamista.

Koska henkilön sukupuoli-identiteetin ohittaminen johtaa hänen tarkoitustensa väärinymmärtämiseen, normeihin suhteutuvan analyysin perusteella sukupuoli-identiteetin kunnioittaminen on tärkeää. Juridisen sukupuolen perustuminen ihmisen itsemääräämiseen voidaan siis nähdä eräänlaisena keinona tunnustaa ja kunnioittaa sukupuoli-identiteettiä.

3. Lapsi ja sukupuolen kehitys

Sukupuoli-identiteetin kehittyminen on merkityksellistä, kun mietitään, millainen oikeus lapsella tulisi olla sukupuolen juridiseen vahvistamiseen. Jos lapsella ei ole sukupuoli-identiteettiä, ei hänen sukupuolensa juridiseen vahvistamiseenkaan ole tarvetta. Sukupuoli-identiteettiä sisäisenä ominaisuutena korostavien teorioiden pohjalta henkilön sukupuolen tunnustamiseen on vahvoja perusteita silloin, kun hän ilmaisee kuuluvansa tiettyyn sukupuoleen. Käsittelen seuraavaksi lapsuuden sukupuoli-identiteetin kehitystä koskevaa tutkimusta.

Empiirisen tutkimuksen perusteella lapset oppivat luokittelemaan itsensä sukupuolen mukaan 4–5-vuotiaana. Lapsen ymmärrys sukupuoli-identiteetistä vakaana taas muodostuu 5 tai 6 vuoden ikäisenä. Aikainen lapsen sukupuolen kehitys on moniulotteinen prosessi, johon vaikuttavat sekä fyysiset että sosiaaliset seikat. Geneettisillä ja hormonaalisilla tekijöillä, lapsen ja hänen vanhempiensa välisillä suhteilla sekä lapsen lähipiirissä esiintyvillä sukupuolistereotyypioilla ja niihin kasvattamisella kaikilla on esitetty olevan oma vaikutuksensa lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymiseen. Sukupuoli-identiteetin

kehittymisprosessin monimutkaisuuden vuoksi yksittäisiä sukupuoli-identiteetin kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä on vaikeaa nimetä. (Fausto-Sterling 2012.)

Aiempi tutkimus viittaa siihen, että lapsella ilmenevä sukupuoliristiriita on kehittymässä ja muuttuvampaa kuin nuorella (Claahsen-van der Grinten ym. 2021, 1351). Toisaalta uudemman tutkimuksen mukaan sosiaalisen transition läpikäyneiden 3–12-vuotiaiden translasten sukupuolen kehitys on samanlaista saman sukupuoli-identiteetin omaavien cislasten kanssa (Gülgöz ym. 2019). Pienen lapsen sukupuoli-identiteetti saattaa siis muuttua lapsen kasvaessa, mutta viimeistään nuorella se on kohtuullisen pysyvä.

Nähdäkseni tutkimuksen yhtenäisyyden vuoksi on syytä odottaa lapsen ilmaisevan sukupuoli-identiteettiään neljännen ikävuoden jälkeen. Jenkinsin (2018) sukupuoli-identiteettiä koskevan teorian pohjalta identiteettiin tulisi suhtautua sitä kunnioittaen. Tällöin lapselle taataan rauha kasvaa kunnioittavassa ja tukea tarjoavassa ympäristössä. Cissukupuolinen lapsi nauttii valtion tunnustusta sukupuoli-identiteettiään kohtaan, mutta transsukupuolisella lapsella samaa mahdollisuutta ei ole. Transsukupuolisen lapsen mahdollisuudet saada sukupuolensa osalta tunnustusta rajoittuvat perheen, tuttavien ja päivähoidon tai koulun piiriin.

Lapsen sukupuoli-identiteetin myöhempi muuttuminen on merkittävää mietittäessä lääketieteellistä sukupuolidysforian hoitoa, mutta juridista sukupuolta käsiteltäessä se ei ole riittävä syy sukupuoli-identiteetin vahvistamisen estämiseen. Jos lapsen sukupuoli-identiteetti muuttuisi juridisen sukupuolen vahvistamisen jälkeen, on juridinen sukupuoli mahdollista vahvistaa uudelleen vastaamaan identiteetin muutosta. Identiteetin mahdollinen muuttuminen tulevaisuudessa ei oikeuta nykyisyydessä olevan identiteetin ohittamista.

Transsukupuolisilla ihmisillä on huomattu cissukupuolisiin ihmisiin verrattuna enemmän psykiatrisia ongelmia kuten ahdistuneisuutta ja masentuneisuutta. Ongelmien ajatellaan johtuvan transsukupuolisten kohtaamasta sosiaalisesta stigmasta sekä sukupuoliristiriidasta (Claahsen-van der Grinden ym. 2021, 1351). Lapselle riskinä on siis erityisesti häntä ympäröivän yhteisön kielteiset asenteet ja häneen kohdistuva syrjintä. Lisäksi sukupuolittaminen identiteetistä poikkeavaan sukupuoleen voi pahentaa sukupuoliristiriitaa. Lapsen oikeus vahvistaa sukupuoli voitaisiin nähdä valtion taholta tulevana viestinä kohdella lasta hänen identiteettiään vastaavassa sukupuoleessa. Juridinen sukupuolen itsemääräysoikeus voisi näin vähentää sosiaalista stigmaa ja lapsen pahoinvointia.

4. Yleissopimus lapsen oikeuksista ja lapsen sukupuolen vahvistaminen

Lapsen oikeudet määritellään Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (1989). Yleissopimuksen lapsen oikeuksista on allekirjoittanut 169 Yhdistyneiden Kansakuntien jäsenvaltiota ja se on maailman ratifioituin ihmisoikeussopimus (YK-liitto, ei pvm.). Myös Suomi on sitoutunut toteuttamaan yleissopimusta lainsäädännössään.

Yleissopimuksessa lapsen sukupuolen vahvistamisesta puhuttaessa tärkeitä ovat artikkelit 3 ja 12. Artikla 3 käsittelee lapsen edun huomioimista lasta koskevassa päätöksenteossa ja artikla 12 lapsen oikeutta tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa.

4.1. Lapsen oikeus tulla kuulluksi

Yleissopimuksen artikla 12 säätelee lapsen oikeudesta esittää näkemyksensä ja vaikuttaa häntä koskevaan päätöksentekoon seuraavalla tavalla.

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimituksissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, §12)

Artiklan mukaan lapsella on aina oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä itseään koskevista asioista. Lisäksi lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon. Lapsen näkemyksen huomioimiseen vaikuttaa artiklan mukaan lapsen ikä ja kehitystaso. Iän ja kehitystason huomioiminen artiklassa nostaa esille lapsuuden erityisyyden ihmisen elämän vaiheena, jossa päätöksentekotaidot kehittyvät ja ovat lapsen iästä riippuen hyvin eri tasoisia. Käsittelem tässä luvussa, miten artiklaa voitaisiin soveltaa lapsen sukupuolen vahvistamisen kohdalla.

Artiklan mukaan lapsella voitaisiin ajatella olevan oikeus vapaasti ilmaista sukupuoli-identiteettiään ilman pelkoa vaimennetuksi tulosta. Sukupuoli-identiteetti on lapsen käsitystä itsestään koskeva aihe, jonka vuoksi se kuuluu artiklan alaisuuteen. Artikla 12 takaa ainakin, ettei lapsen identiteettiä voida täysin ohittaa. Artikla velvoittaa lapsen lähipiiriin sekä valtion

antamaan painoarvoa lapsen sukupuoli-identiteetille, sillä lapsen näkemykset tulee sen mukaan myös huomioida. Milloin ja miten lapsen sukupuoli-identiteetti tulisi huomioida ei kuitenkaan ole selvää, sillä iän ja kehitystason mukainen huomiointi on jokseenkin epäselvä periaate. Käsittelen seuraavaksi millaisia rajanvetoja iän ja kehitystason mukaan voitaisiin tehdä.

Lapsen näkemyksen huomioimista iän ja kehitystason suhteen voidaan lähestyä kahdella erilaisella tavalla. Ensimmäisen näkemyksen mukaan, kun lapsi saavuttaa tietyn kyvykkyyden tason eli jonkinlaisen kynnysehdon hänen näkemyksilleen annetaan määrätty painoarvo. Lapsen näkemykselle voidaan hänen saavutettuaan kyvykkyys antaa esimerkiksi täysi valinnanvapaus tai hänen näkemykselleen omasta edusta saatetaan antaa sama painoarvo kuin hänen vanhempiansa tai valtion näkemykselle hänen edustansa. Toinen mahdollinen tapa huomioida lapsen näkemys iän ja kehitystason mukaan on ymmärtää lapsen näkemyksille annettava painoarvo lisääntyvänä asteittain suhteessa lapsen kehitykseen. (Archard 2023.)

Lainsäädännössä esiintyviä kynnysehtoja ovat ikärajat. Ikärajat mahdollistavat toiminnan sallimisen tai kieltämisen yksiselitteisesti. Toisaalta ne kuitenkin saattavat ottaa huomioon lasten eriaikaisesti kehittyvän kyvykkyyden. Ihmiset kehittyvät toisistaan poikkeavaan tahtiin ja joku saattaa olla kykenevä esimerkiksi asumaan omillaan ennen täysi-ikäisyyttä, kun taas joillekin omassa asunnossa asuminen on mahdollista vasta myöhemmin. Lisäksi ikärajat eivät yleensä mahdollista välimaastoa asian kieltämisen ja sallimisen välillä. Lapsen näkemykselle annettavan painoarvon lisääminen asteittain huomioi paremmin lapsen kyvykkyyden kehittymisen.

Lapsen sukupuoli-identiteetistä puhuttaessa eräänlainen iän ja kehitystason huomioiminen on näkyvissä lasten sukupuolen vahvistamisen sallimista kannattaneessa Oikeus olla -kansalaisaloitteessa (Oikeus olla 2021). Aloite kannatti 15 vuotta täyttäneiden mahdollisuutta vahvistaa sukupuolensa omalla ilmoituksella. Tätä nuorempien sukupuolen vahvistaminen olisi myös ollut mahdollista huoltajan suostumuksella. Oikeus olla -kansalaisaloitteessa pidettiin kynnysehtona identiteetin täydelle huomioimiselle 15 vuoden ikää. Lapsen sukupuolen vahvistaminen on kansalaisaloitteessa myös asteittain lisääntyvä oikeus, ensin se on mahdollista huoltajan suostumuksella ja kynnysehdon saavuttamisen jälkeen täysin henkilön omasta päätöksestä. Ehto huoltajan suostumuksesta voitaisiin nähdä tapana siirtää

lapsen kehitystason arviointi valtiolta lapsen huoltajalle. Huoltajan arvioidessa lapsen kehityksen olevan riittävällä tasolla lapsen näkemys vaikuttaisi häntä koskevaan päätökseen.

Laki sukupuolen vahvistamisesta asettaa korkeamman kynnysehdon sukupuolen vahvistamiselle. Lain vaatiman 18 vuoden iän voitaisiin ymmärtää merkitsevän, että vain aikuinen on riittävällä kehitystasolla juridisesta sukupuolesta päättämiseen. Aiemmin käsitellyn lapsen sukupuoli-identiteetin kehityksen mukaan voidaan kuitenkin arvioida, että lapsi ilmaisee sukupuoli-identiteettiään ensimmäisiä kertoja neljän vuoden ikäisenä. Osalla lapsista sukupuoli-identiteetti pysyy samankaltaisena koko elämän ajan, toisilla se saattaa olla lapsuuden aikana muuttuva. Nuoren identiteetti taas on lapsuuteen verrattuna pysyvämpi. Vaikuttaa siis siltä, että lapsen sukupuoli-identiteetin huomioiminen on jollain tasolla ajankohtaista 4 ikävuoden jälkeen ja nuoruudessa lapsen kehitys on sukupuoli-identiteetin suhteen vakiintunut. Tiukka täysi-ikäisyyden vaatimus ei siis vastaa ainakaan lapsen kehitystä. Onkin tarkasteltava myös sitä, *miten* sukupuoli-identiteetti huomioidaan lasta koskevassa päätöksenteossa.

Velvollisuus kuulla lasta ei suoraan velvoita valtiota tai muuta lasta koskevasta asiasta päättävää tahoja toimimaan lapsen näkemyksen mukaisesti. Lapsen sukupuoli-identiteetin kohdalla voitaisiin ajatella, että juridinen sukupuoli ei kuulu osaksi lapsen sukupuolen ilmaisua. Tämä näkemys herättää kuitenkin kysymyksen siitä, miksi lapsi eroaa aikuisesta identiteetin ilmaisussa juridisen sukupuolen osalta. Lapsen näkemyksen painoarvoon vaikuttaa myös lapsen etu, jonka tulee yleissopimuksen mukaan olla ensisijainen lasta koskevassa päätöksenteossa. Jos sukupuolen vahvistamisen ajatellaan olevan lapsen edun vastaista, on silloin myös lapsen näkemyksellä hänen omasta sukupuolestaan erilainen painoarvo. Käsittelen seuraavaksi sukupuolen vahvistamista ja lapsen etua. Avaan, mitä lapsen edulla tarkoitetaan, millaisia ongelmia sen soveltamiseen liittyy ja miten se voitaisiin ymmärtää sukupuoli-identiteettiä tarkasteltaessa.

4.2. Lapsen etu

Lapsen edusta puhuttaessa viitataan usein lapsen oikeuksien yleissopimuksen kolmanteen artiklaan. Artikla koskee lapsen kohtelua julkisten tahojen osalta. Lapsen ja juridisen sukupuolen kannalta merkityksellinen on erityisesti artiklan ensimmäinen kohta.

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, §3.1)

Artiklaan liittyy kuitenkin tulkinnallisia vaikeuksia. Ensinnäkin artikla ei huomioi muita ihmisiä, joihin lapsen edun tavoittelu voi vaikuttaa. Esimerkiksi lapsen juridista sukupuolta tarkasteltaessa sukupuolen vahvistamisella on todennäköisesti vaikutuksia myös lapsen ympärillä oleviin ihmisiin. Lapsen vapaa itsensä ilmaisu voi olla lapsen vanhemman lapsiinsa suuntaamien toiveiden vastaista tai juridisen sukupuolen vahvistamisesta mahdollisesti koituvat kustannukset voivat olla huoltajan taloudellisten intressien vastaisia. Ohitan kuitenkin vanhemman ja lapsen intressiristiriitojen käsittelyn työn rajallisuuden vuoksi.

Toiseksi lapsen etu -periaate on myös hyvin vaativa lapsen hoidosta vastuussa oleville (Archard 2023, 7). Periaatteen vaativuus tulee esille paremmin lapsen oikeuksien yleissopimuksen englanninkielisestä versiosta, jossa lapsen etu on muodossa ”the best interests of the child” (Convention on the Rights of the Child 1989, §3.1). Artiklassa ei pelkästään esitetä, että lasta koskevissa toimissa tulisi edistää lapsen etua vaan, että olisi toimittava lapsen parhaaksi.

Kolmanneksi lapsen etuun liittyy tulkinnanvaraisuutta. Archard esittää, että on epäselvää, pitäisikö lapsen eduksi mieltää valinta, jonka hän itse tekisi tietyissä hypoteettisissa olosuhteissa vai valinta, joka on objektiivisesti lapsen parhaaksi riippumatta hänen tahdostaan. Myös moraalinen pluralismi luo haasteita lapsen edun arviointiin. Moraalisella pluralismilla tarkoitetaan kantaa, jonka mukaan erilaiset asiat tekevät elämästä hyvää eri ihmisille. Jos elämäntapoja ei voida asettaa järjestykseen niiden paremmuuden mukaan, ei myöskään lapsen kasvulle hyviä tai huonoja seikkoja voida arvioida. (Archard 2023, 7.)

Hypoteettiset olosuhteet päätöksen perustana ovat ongelmallinen kanta. Eräänlaisina hypoteettisiin olosuhteisiin perustuvana päätöksentekona voitaisiin pitää valintaa, joka on sama kuin, jonka lapsi tekisi myöhemmin elämässä, esimerkiksi täysi-ikäisenä. Juridista sukupuolta koskevassa päätöksenteossa seurauksena olisi, että sukupuolen vahvistaminen voitaisiin tehdä vasta, kun myöhempi sukupuoli-identiteetti tunnetaan. Osa tutkimuksesta esittää, että pienillä lapsilla identiteetti saattaa muuttua (Zucker ym. 2012, 375). Lapsen sukupuoli-identiteetin ilmaisu ei siis välttämättä oikeuttaisi sukupuolen vahvistamista. Toisaalta identiteetin sivuuttaminen lapsen sukupuoli-identiteetin vakauden varmistamiseksi voi olla lapselle negatiivinen kokemus ja odottaminen siirtää myöhemmäksi lapsen

sukupuoli-identiteetin tunnustamista. Lapsen edun mukaan toimiminen edellyttäisi päätöksentekijältä tietoa, jota lapsen identiteetistä ei ole saatavilla.

Ajatus, että lapsen etu on tulla tunnustetuksi siinä sukupuoleessa, johon hän identifioituu myös myöhemmin elämässä, perustuu ajatukseen lapsen ”täysin kehittyneen” identiteetin arvokkuudesta. Ajatus on ongelmallinen useasta syystä. Ensinnäkin lapsen tulevaa identiteettiä ei voida tietää. Lisäksi ”kehittyneen” identiteetin pitäminen lapsen senhetkistä identiteettiä arvokkaampana ei ole itsestään selvää. Vaihtoehtoisesti voitaisiin ajatella, että lapsen kokemishetken identiteetti on aina arvokkain. Jenkinsin (2018) teorian pohjalta juuri kokemus identiteetistä ansaitsee kunnioitusta. Hypoteettisiin olosuhteisiin perustuva päätöksenteko ei vaikuta hyvältä vaihtoehdolta lapsen sukupuolen vahvistamisen kohdalla.

Jos lapsen sukupuolen vahvistamista koskevaa päätöstä ei voida tehdä hypoteettisten olosuhteiden perusteella, kysymykseksi nousee mihin lapsen etu päätöstä tehtäessä perustuu. Yhteiskunnan cismormatiivisuutta eli ajatusta, jonka mukaan ihmisen sukupuolen tulisi vastata hänelle syntymässä määriteltyä sukupuolta, tavoiteltavana pitävä henkilö saattaisi ajatella, että lapsi tulee yrittää kaikin mahdollisin keinoin ohjata cissukupuolisuuteen. Toisaalta lapsen vapaata identiteetin pohdintaa ja etsintää arvostava taas haluaisi antaa lapselle mahdollisimman laajat oikeudet määritellä oma sukupuolensa. Jos moraalinen pluralismi halutaan välttää, tulee jollain tavalla pystyä arvioimaan, mikä päämäärä nähdään lapselle edullisena. Laki sukupuolen vahvistamisesta ottaa väistämättä kantaa siihen, voiko lapsen sukupuolen vahvistaa. Tämän vuoksi esitänkin, että erilaisia arvoja ei voida pitää yhteismitattomina vaan on löydettävä kriteeri, jonka avulla voidaan arvioida, onko laki lapsen edun mukainen.

Ehdotan, että lapsen sukupuolen vahvistamista käsiteltäessä lapsen eduksi voidaan ymmärtää lapsen hyvinvointia lisäävät toimet. Esimerkiksi sääntöutilitarismissa moraalinen pohjana toimii hyvinvointia lisäävät yleiset säännöt. Tämän periaatteen mukaan voitaisiin todeta, että sukupuoleen liittyvä itsemäärääminen vaikuttaisi edistävän useamman yksilön hyvinvointia. Lapsen identiteetin kunnioittaminen asettaa cis- ja transsukupuolisen lapsen samaan asemaan, kun taas cissukupuolisuuteen ohjaava toiminta antaa transsukupuolisen lapsen identiteetille vähemmän kunnioitusta kuin cissukupuolisen. Jenkinsin (2018) teorian mukaan ainut henkilöä kunnioittava tapa toimia on tunnustaa hänet hänen identiteettiään vastaavassa sukupuoleessa. Sukupuoli-identiteetin kunnioittamisen nähdään teoriassa olevan yksilölle hyväksi ja vähentävän negatiivisia kokemuksia. Teorian perusteella mahdollisuus lapsen

sukupuolen vahvistamisen tuottaa hyvinvointia trans- ja cissukupuoliselle lapselle, kun taas laki, joka ei mahdollista sukupuolen vahvistamista tuottaa hyvinvointia vain cissukupuoliselle lapselle. Hyvinvointiin sitoutuminen ja sääntöutilitarismi mahdollistaa lakien vertailun. Määrittelenkin lapsen eduksi lapsen sukupuoli-identiteetin kohdalla hyvinvointia tuottavat säännöt ja toimintatavat.

Hyvinvoinnin tuottamiseen sitoutuminen sukupuolen vahvistamista käsiteltäessä siirtää huomion sukupuolen vahvistamisen vaikutuksiin. Kysymykseksi nousee, miten transsukupuolisuus ja sukupuoli-identiteetin tunnustaminen vaikuttavat lapsen hyvinvointiin sekä miten sukupuolen vahvistaminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, jos sukupuoli-identiteetin muuttuu myöhemmin. Pyrin seuraavassa luvussa antamaan vastauksen näihin kysymyksiin. Jenkinsin (2018) teorian perusteella sukupuolen tunnustaminen on ihmiselle hyväksi, mutta käsittelen kysymyksiä hyvinvoinnista myös empiirisen tutkimuksen näkökulmasta.

5. Sukupuolen vahvistaminen ja lapsen hyvinvointi

Olen aiemmissa luvuissa pyrkinyt osoittamaan, että lapsen juridisen sukupuolen vahvistamisen estävä laki on ristiriidassa lapsen sukupuoli-identiteetin kehityksen kanssa, eikä kunnioita lapsen identiteettiä. Lisäksi lasta tulisi kuulla, kun hän ilmaisee identiteettiään ja lapsen näkemykselle tulisi antaa painoarvoa lapsen edun mukaisesti. Erittelen tässä luvussa syitä, joiden perusteella lapsen sukupuolen vahvistamisen sallivan lain voidaan katsoa edistävän lapsen hyvinvointia. Pyrin samalla vastaamaan aiemmin esitettyihin kysymyksiin siitä, miten transsukupuolisuus ja sukupuoli-identiteetin tunnustaminen vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja miten sukupuolen vahvistaminen vaikuttaa lapsen hyvinvointiin, jos sukupuoli-identiteetin muuttuu myöhemmin.

Lapsen sukupuolen vahvistamista voidaan pitää Jenkinsin (2018) teorian perusteella lapsen hyvinvointia tukevana toimena sukupuoli-identiteetille annettavan kunnioituksen vuoksi, jos empiirisen tutkimuksen perusteella ei ilmene syitä olettaa, että sukupuolen vahvistamisesta seuraa lapselle kunnioituksen puutetta merkittävämpää haittaa. Aikaisen sosiaalisen transition läpikäyneiden lasten masentuneisuutta ja ahdistuneisuutta tarkastelleessa tutkimuksessa, alle 12-vuotiaiden translasten oireet olivat samalla tasolla kuin kontrolliryhmien (Olson ym. 2016). Empiirinen tutkimus siis esittää, että ainakin pienten lasten kohdalla sosiaalinen

transitio ei merkittävästi huononna lasten mielenterveyttä. Lapsen sukupuoli-identiteetin tunnustaminen ei tämän perusteella näyttäydä lapsen hyvinvoinnille haitallisena.

Juridisesta sukupuolesta puhuttaessa kyse on tietokannan merkinnästä, joka on muutettavissa ilman pysyviä seurauksia. Vaikka sukupuolensa vahvistaneen lapsen sukupuoli-identiteetti muuttuisi lapsen kehittyessä, ei juridisen sukupuolen vahvistamisesta ole pysyviä seurauksia lapselle, sillä juridinen sukupuoli on muutettavissa uudelleen lapsen identiteettiä vastaavaksi. Juridinen sukupuoli näyttäytyykin tästä näkökulmasta muiden sosiaalisen transition muotojen ohella hyvänä vaihtoehtona lapselle, jonka kyvyt pitkäaikaiseen seurauksien arviointiin ja tulevaisuuden suunnitteluun ovat kehitystason vuoksi rajoittuneet. Sukupuolen vahvistaminen ei siis vaikuta olevan haitallista lapsen hyvinvoinnille, vaikka identiteetti muuttuisi.

Sukupuolen vahvistamisen mahdollistaminen lapselle voisi auttaa lapsen sukupuoli-identiteetin tunnustamisessa laajemmalla yhteiskunnallisella tasolla. Lakimuutoksia on käytetty aiemmin heikossa asemassa olevien ihmisten elinolojen parantamiseen. Esimerkiksi Ruotsissa lapsen fyysisen rankaisemisen kieltänyt laki sekä lakia seuranneet tiedonjakokampanjat johtivat yleisen mielipiteen muutokseen, jonka seurauksena lapsiin kohdistuva väkivalta väheni merkittävästi (Leviner 2013). Laki, joka sallii lapsen juridisen sukupuolen vahvistamisen, voisi samaan tapaan olla askel lapsen sukupuoli-identiteetin laajempialaiseen kunnioittamiseen. Laki antaisi selkeän viestin lapsen identiteetin arvokkuudesta.

Translasten hyvinvoinnin lisäämiseen pyrkivät toimet ovat Suomessa tarpeellisia. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset kokivat vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan muihin nuoriin verrattuna useammin ahdistus- ja masennusoireita (Jokela ym. 2020, 19). Jokelan ym. (2020, 30) mukaan aiheeseen liittyvä tutkimus viittaa siihen, että translapsi arvioi voivansa paremmin, jos hän kokee saavansa vapaasti ilmaista sukupuoltaan. Lapsen sosiaalinen transitio voi siis olla yhteydessä lapsen parempaan terveyteen. Koska on syytä olettaa, että translasten sukupuoli-identiteettiä kunnioittavat asenteet tukevat heidän hyvinvointiaan ja lakimuutos voi olla asenteita muuttava toimi, voi lakimuutos tukea translasten hyvinvointia.

Laki, joka ei mahdollista lapsen sukupuolen vahvistamista syntymässä määritellystä eroavaksi, kohtelee trans- ja cissukupuolista lasta valtion taholta eri tavalla.

Transsukupuolisen lapsen identiteetti ei voi saada tunnustusta, vaikka cissukupuolinen lapsi saa tämän tunnustuksen. Vaikka translapsen läheiset ja koulu kunnioittaisivat lapsen

identiteettiä lapsen ei ole mahdollista saada tätä kunnioitusta valtion taholta. Jenkinsin (2018) mukaan Kapusta (2016) esittää, että tämä väärinsukupuolittaminen aiheuttaa psykologista (esimerkiksi häpeää, ahdistusta ja masennusta), moraalista (esimerkiksi omanarvontunnon horjuttamista) ja poliittista (esimerkiksi sortoa) haittaa. Mikäli transsukupuolisen lapsen identiteetti ei voi saada valtion osalta tunnustusta, hän altistuu valtion osalta väärinsukupuolittamisen haittoille. Sukupuoli-identiteetti voi saada valtion kunnioituksen vain silloin, kun laki mahdollistaa sukupuolen vahvistamisen.

Juridinen sukupuoli on merkityksellinen lapselle valtion tarjoaman tunnustuksen lisäksi tilanteissa, joissa käsitellään henkilötietoja. Juridinen sukupuoli on näkyvillä henkilöllisyystodistuksissa kuten passissa ja se on tiedossa lapsen kanssa tekemisissä olevilla viranomaisilla. Jos merkintä juridisesta sukupuolesta eroaa lapsen sukupuoli-identiteetistä, on riskinä, että viranomaiset tai muut lapsen henkilötietoja käsittelevät tahot syrjivät lasta. Juridinen sukupuoli rajaa myös sitä, mikä nimi lapselle voidaan antaa. Henkilölle voidaan antaa vain etunimi, joka ”on vakiintunut samalle sukupuolelle” (Etu- ja sukunimilaki, 2017). Laki rajoittaa siis myös vaihtoehtoja, joita translapsella on sukupuoli-identiteettiä vastaavan nimen valitsemiseen. Juridinen sukupuoli on siis merkityksellinen myös lapsen jokapäiväisessä elämässä.

Identiteettiin perustuva laki näyttäytyy keinona taata sekä trans- että cissukupuoliselle lapselle tunnustus hänen identiteettinsä mukaisessa sukupuoleessa. Identiteetin tunnustamisella voi olla myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia, jotka voivat edistää translasten kohtaamista heidän identiteettiään vastaavassa sukupuoleessa ja siten lisätä heidän hyvinvointiaan. Juridinen sukupuoli on merkityksellinen myös joissain lapsen päivittäisen elämän tilanteissa, kuten lapsen tunnistamisessa ja nimen muuttamisessa. Juridinen sukupuoli näyttäytyy keinona mahdollistaa lapsen sosiaalinen transitio tavalla, joka ei vaikuta negatiivisesti lapsen tulevaisuuteen, vaikka lapsen myöhempi identiteetti poikkeaisi sukupuolesta, johon hänet on vahvistettu. Näiden syiden perusteella sukupuolen vahvistamisen vaikutusten lapsen hyvinvointiin voidaan arvioida olevan positiivisia.

6. Lapsi ja autonomian tukeminen

Lapsen mahdollisuus toimia autonomisesti vaatii aikuisen tukea. Tämän vuoksi lapsen päätöksentekoa onkin hyödyllistä tarkastella relationaalisesti. Relationaalisen autonomiakäsityksen mukaan henkilön kykyyn tehdä autonomisia päätöksiä liittyvät

olennaisesti muut ihmiset ja ympäröivä yhteisö (Tiensuu ym. 2023, 27). Kun autonomia ymmärretään relationaalisenä, voidaan autonomiaa mahdollistavia tai sitä estäviä seikkoja, kuten henkilön itsetunnon kehittymistä ja ympäristön tarjoamia mahdollisuuksia ja esteitä tarkastella (ibid., 28). Lapsen mahdollisuudet tulla tunnustetuksi identiteettinsä mukaisessa sukupuoli-identiteetissä ja tehdä päätös sukupuolen vahvistamisesta suhteutuvat relationaalisen autonomian idean mukaan hänen huoltajiinsa ja ympäröivään yhteiskuntaan. Tarkastelen seuraavaksi lapsen asemaa identiteettiä koskevassa päätöksenteossa lapsen tarvitseman tuen näkökulmasta.

Amy Mullin tarkastelee teoriassaan lapsen autonomiaa suhteessa huoltajaan. Mullinille autonominen toimija on henkilö, joka toimii omien päämääriensä mukaan. Hänen näkökulmastaan lapsen toiminta voi olla autonomista, jos lapsi toimii sisäisten vakaiden päämääriensä mukaan. Mullin korostaa lapsen tarvetta autonomian tueksi päätöksiä tehtäessä. Aikuinen voi tukea lapsen päätöksentekoa osoittamalla kiinnostusta lapsen näkökulmia kohtaan, antamalla lapselle selkeää tietoa odotuksista ja lapsen näkökulmista seuraavista lopputuloksista sekä tahdolla olla vastaanottavainen lapsen kiinnostuksia ja näkökulmia kohtaan. Aikuisen tehtävänä on myös kontrolloida ja opettaa lasta kontrolloimaan lapsen hetkellisiä impulsseja, jos ne estävät lasta saavuttamasta hänen päämääränsä. (Mullin 2014.)

Nähdäkseni lapsen sukupuoli-identiteetistä puhuttaessa sukupuolen vahvistamisen rajoittaminen valtion taholta ei ole oikeutettua. Valtiolla ei ole mahdollisuutta tarjota lapselle sukupuolen vahvistamista koskevan päätöksenteon vaatimaa tietoa ja henkistä tukea. Varsinkin pienen lapsen kohdalla päätöksenteko vaatii lapsen toiminnan havainnointia ja läsnäoloa niissä tilanteissa, joissa lapsen sukupuoli-identiteetti ilmenee tai lapsi itse tuo aiheen esille. Mullinin (2014) teoriaa soveltaen tuen antaja olisi lapsen huoltaja. Lapsen sisäisenä päämääränä voitaisiin nähdä halu tulla tunnustetuksi identiteettiä vastaavassa sukupuoli-identiteetissä. Näin lapsen identiteetin asiantuntija on lapsi itse ja identiteettiä koskevan päätöksen tekemiseen tarvittavan tuen lapselle pystyy tarjoamaan lapsen tunteva aikuinen. Huoltajan asema transsukupuolisen ja cissukupuolisen lapsen kohdalla ei eroa identiteetin tunnustamisen mahdollistajan roolista, mutta transsukupuolisen lapsen kohdalla toimet tunnustamisen mahdollistamiseksi ovat erilaisia.

Huoltaja pystyy havainnoimaan pienen lapsen sukupuoli-identiteetin ilmaisua, kysymään lapselta kysymyksiä ja tarjoamaan lapselle olennaista tietoa transsukupuolisuudesta esimerkiksi tarinoiden avulla. Huoltaja voi pienen lapsen kohdalla myös tehdä arvion

sukupuolen vahvistamisen tarpeellisuudesta lapsen sukupuolen tunnustamiselle, vaikka lapsi olisi liian pieni juridisten toimien ymmärtämiseen. Toisaalta huoltaja pystyy lapsen itse ilmaistessa halua tulla tunnustetuksi syntymässä määritellystä sukupuolesta poikkeavassa sukupuolella toimimaan autonomian tukemisen keinoin lapsen päämäärän eli autonomian tavoittamisen mahdollistajana. Jos pienen lapsen huoltajalla olisi oikeus hakea lapsen sukupuolen vahvistamista, huoltaja voisi toimia lapsen sukupuolta koskevan autonomian tukijana.

Huoltajan asettaminen lapsen sukupuoli-identiteettiä koskevan autonomian mahdollistajaksi ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Lapsi on erityisen haavoittuvainen yksityisellä piirillä, johon huoltajan ja lapsen välinen suhde kuuluu, tapahtuvalle pahoinpitelylle ja vallan väärinkäytölle. Autonomian tukeminen antaa huoltajalle myös suuren vallan lasta kohtaan. Tämän vallan ongelmallisuutta tuo esiin intersektionaalinen tarkastelu, joka huomioi vallan väärinkäytön ilmiönä, jolle ihminen altistuu erityisellä tavalla silloin, kun hänellä on useita syrjinnälle altistavia piirteitä (Allen 2022, 3.4). Intersektionaalisia teorioita soveltaen transsukupuolinen lapsi on erityisellä tavalla haavoittuvainen aikuiseen verrattuna vajaiden kykyjen ja oikeuksien sekä syrjittyyn vähemmistöön kuulumisen vuoksi. Vallan väärinkäytölle altistavan asemansa vuoksi myös huoltajalle annettua valtaa on tarkasteltava kriittisesti sekä pohdittava mahdollisuuksia alistamisen ehkäisemiseen.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien riski joutua huoltajan tekemän väkivallan kohteeksi näkyy tilastoissa. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista huoltajan tekemää henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana oli kokenut 43 %, kun taas vastaava osuus cissukupuolisten kohdalla oli 26 %. Fyysistä väkivaltaa oli kokenut 19 %. Cissukupuolisten kohdalla vastaava luku oli 9 %.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokivat useammin myös keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa. (Jokela ym. 2020, 24–25.)

Läheinen aikuinen ei siis ole sukupuolivähemmistöön kuuluvalle lapselle välttämättä luotettava aikuinen. Transsukupuoliselle lapselle turvallisin vaihtoehto saattaa olla oman identiteetin piilottaminen huoltajalta. Lapsen ei usein ole mahdollista saada vanhemman tukea tai tunnustusta omaan sukupuoli-identiteettiin liittyviin asioihin. Aikuisella ei myöskään välttämättä ole halua toimia lapsen autonomian tukemiseksi sukupuoli-identiteetin kohdalla, vaikka aikuinen ei muuten toimisi lasta kohtaan alistavasti.

Mahdollisuus sukupuolen vahvistamiseen ei itsessään korjaa näitä ongelmia. Tilastot osoittavat, että huoltajan valitseminen sukupuolen vahvistamisen mahdollistajaksi on ongelmallista. Tilannetta voitaisiin pyrkiä muuttamaan huoltajille jaettavalla tiedolla. Aiemmin mainitsemani lakimuutoksen käyttäminen tilaisuutena asenteiden muuttamiseksi voisi parantaa transsukupuolisten lasten asemaa laajemmin Suomessa. Toisaalta sukupuoli-identiteetin kyseenalaistaminen ja läheisen aikuisen tekemä väärin sukupuolittaminen tulisi ymmärtää lapsen kohdistuvana väkivaltana. Huoltajan suunnatessa tällaista väkivaltaa lapseen, lapsen sukupuolen vahvistamisen tulisi olla mahdollista huoltajasta riippumatta. Lapsen sukupuolen vahvistaminen voisi olla mahdollista ilman huoltajaa myös silloin, kun lapsi pystyy toimimaan ilman huoltajan antamaa autonomian tukea. Erityisesti nuoren voitaisiin ajatella kykenevän ymmärtämään ja etsimään rajattuun alueeseen, kuten sukupuolen vahvistamiseen, liittyvää tietoa itsenäisesti ennen täysi-ikäisyyttä. Jos nuoren voidaan olettaa kykenevän tähän, huoltajan vaatiminen osaksi prosessia täysi-ikäisyyteen asti ei olisi perusteltua.

7. Lopuksi

Työni perustuu ajatukseen sukupuoli-identiteetistä sukupuolen perustana sekä sukupuoli-identiteetistä tunnustusta ja kunnioitusta ansaitsevana ominaisuutena. Tästä lähtökohdasta lapsen sukupuoli-identiteetti ansaitsee kunnioitusta. Tarkastelin sukupuolen vahvistamista mahdollisuutena saada valtion tunnustus identiteetille. Sukupuolen vahvistamisen kieltämisessä tai sallimisessa on siis kysymys siitä, pitäisikö lapsen saada sukupuolelleen valtion tunnustus.

Käytin vastaukseen johdattelevina periaatteina lapsen etua ja oikeutta tulla kuulluksi. Näiden periaatteiden avulla voidaan todeta, että lasta tulisi kuulla sukupuoli-identiteettiin liittyvistä asioista sekä, että lapsen etu -periaate vaikuttaa siihen, miten lapsen äänen tulisi vaikuttaa juridista sukupuolta koskevassa päätöksenteossa. Esitin, että lapsen etu -periaatteen monitulkintaisuutta voidaan ehkäistä ymmärtämällä lapsen eduksi lapsen hyvinvointia edistävät toimintatavat. Toimintatapojen vaikutuksia taas voidaan tarkastella empiirisen tutkimuksen avulla. Esitin, että sukupuolen vahvistamisella voitaisiin vaikuttaa positiivisesti translasten hyvinvointiin, samalla kun selkeitä haittoja lasten hyvinvoinnille ei ole. Työn perusteella mahdollisuutta sukupuolen vahvistamisen voidaan pitää lapsen edun mukaisena.

Koska lapsen sukupuoli-identiteettiin perustuva juridinen sukupuoli kunnioittaa lapsen identiteettiä, eikä ole lapsen oikeuksien vastainen vaan ennemmin niiden toteutumista tukeva, nähdäkseni Suomen lain tulisi sallia sukupuolen vahvistaminen myös lasten kohdalla. Lapsen oikeuksien sekä nykyiseen lakiin sopivan sukupuolikäsityksen perusteella täysi-ikäisyyden vaatimista ei voida oikeuttaa. Työssä jätettiin kuitenkin käsittelemättä näkökulmia, kuten huoltajan intressit, jotka vaikuttavat alaikäistä koskevan lain säätämiseen. Huoltajan intressien huomioiminen tulisi kuitenkin nähdäkseni tehdä tavalla, joka ei estä lapsen oikeuksien toteutumista. Tällaisten ristiriitatilanteiden arvioiminen vaatii lisäkäsittelyä.

Nostin myös esille, että sukupuolen vahvistamisen salliminen lasten kohdalla ei itsessään riitä transsukupuolisen lapsen identiteetin kunnioituksen takaamiseksi. Lapsi on erityisen haavoittuvainen perheen piirissä tapahtuvalle henkiselle ja fyysiselle väkivallalle ja vähemmistöasema altistaa translapsen suuremmalle riskille kuin cislapsen. Tilastojen perusteella tarvitaan myös toimia, jotka edistävät transsukupuolisuuden hyväksymistä ja levittävät tietoa transsukupuolisuudesta huoltajille. Tämän lisäksi huoltajille annettavaan valtaan lapsen sukupuolen osalta on syytä suhtautua kriittisesti.

Työn perusteella lapsen sukupuolen vahvistamista koskeva päätöksenteko näyttääytyy moniulotteisena ilmiönä. Esittelemäni argumentin avulla pyrin hahmottelemaan olennaisesti aiheeseen liittyviä seikkoja. Lain muuttaminen lapsen sukupuolen vahvistamisen sallivaksi olisi argumentin perusteella tarpeellista. Lakimuutoksen lisäksi translapsien hyvinvointia edistävät toimet olisivat tarpeen. Lapsen, huoltajan ja valtion välisiä vallanjaon kysymyksiä jää kuitenkin myös avoimiksi.

8. Lähteet

Allen, Amy. 2022. "Feminist Perspectives on Power", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Syksyn 2022 laitos), toim. E. N. Zalta & U. Nodelman.
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/feminist-power/>.

Archard, David William. 2023. "Children's Rights." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Kevään 2023 laitos), toim. E. N. Zalta & U. Nodelman.
<https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/rights-children/>.

Claahsen-van der Grinten, Heidi, Chris Verhaak, Thomas Steensma, Tim Middelberg, Joep Roeffen ja Daniel Klink. 2021. "Gender Incongruence and Gender Dysphoria in Childhood and Adolescence-Current Insights in Diagnostics, Management, and Follow-Up." *European journal of pediatrics* 180(5): 1349–1357.

Convention on the Rights of the Child. 20.11.1989. Saatavilla sähköisesti osoitteessa
<https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>

Etu- ja sukunimilaki 946/2017. Annettu Helsingissä 19.12.2017. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170946>

Fausto-Sterling, Anne. 2012. "The Dynamic Development of Gender Variability." *Journal of homosexuality* 59(3): 398–421.

Gülgöz, Selin, Jessica Glazier, Elizabeth Enright, Daniel Alonso, Lily Durwood, Anne Fast, Riley Lowe, Chonghui Ji, Jeffrey Heer, Carol Lynn Martin ja Kristina Olson. 2019. "Similarity in Transgender and Cisgender Children's Gender Development." *Proceedings of the National Academy of Sciences - PNAS* 116(49): 24480–24485.

Jenkins, Katharine. 2018. "Toward an Account of Gender Identity." *Ergo* 5.20201214: 713–744.

Jokela, Satu, Pauliina Luopa, Anni Hyvärinen, Tupu Ruuska, Tuija Martelin, Reija Klemetti. 2020. "Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019." Työpaperi 38. Helsinki: TKL.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>

Kapusta, Stephanie. 2016. "Misgendering and its Moral Contestability" *Hypatia* 31(3): 502–519.

Laki sukupuolen vahvistamisesta 295/2023. Annettu Helsingissä 3.3.2023. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230295>.

Leviner, Pernilla. 2013. "The Ban on Corporal Punishment of Children: Changing Laws to Change Attitudes: the Swedish Experience." *Alternative law journal* 38(3): 156–159.

Mikkola, Mari. 2023. "Feminist Perspectives on Sex and Gender." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (kevään 2023 laitos), toim. E. N. Zalta & U. Nodelman. <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/feminism-gender/>.

Oikeus olla. 2021. "Oikeus olla - kansalaisaloite oikeudenmukaisemman translain puolesta." julkaistu 6.4. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/8320>

Olson, Kristina, Lily Durwood, Madeleine DeMeules ja Katie McLaughlin. 2016. "Mental Health of Transgender Children Who Are Supported in Their Identities." *Pediatrics* 137(3): e20153223–e20153223. Web.

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. "Sukupuolen moninaisuuden sanasto." Luettu 13.4.2023. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>.

Tiensuu, Paul, Maija Aalto-Heinilä ja Anna Mäki-Petäjä-Leinonen. 2023. "Johdanto: itseys, autonomia ja itsemääräämisoikeus." Teoksessa *Itsemääräämisoikeus: teoriasta käytäntöön*, toim. Paul Tiensuu, Maija Aalto-Heinilä ja Anna Mäki-Petäjä-Leinonen. Tampere: Vastapaino, 7–50.

YK-liitto. "Lasten oikeudet" Luettu 13.4.2023. <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/ihmisoikeudet/lasten-oikeudet>

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.11.1989. Saatavilla sähköisesti osoitteessa https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Zucker, Kenneth, Hayley Wood, Devita Singh ja Susan Bradley. 2012. "A Developmental, Biopsychosocial Model for the Treatment of Children with Gender Identity Disorder." *Journal of homosexuality* 59(3): 369–397.